

Η ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΝ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΛΟΘΡΗΣΚΩΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΔΟΞΩΝ (*)

ΥΠΟ

ΑΝΑΣΤ. Π. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

‘Ομιλοῦντες περὶ εἰσόδου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀποκτήσεως τῆς ἰδιότητος μέλους ταύτης, δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ μίαν ἐκ τῶν τριῶν, ὑφ’ ἧς ἐκλαμβάνεται αὕτη ἐννοιῶν ἥτοι α’) ὑπὸ τὴν εὐρείαν, περιλαμβάνουσαν πάντας τοὺς καθ’ οἷονδήποτε χριστιανικὸν δόγμα βαπτισθέντας, εἴτε β’) τὴν στενωτέραν, ἐν ἣ περιλαμβάνονται οἱ καθ’ ὠρισμένον ἐκ τῶν χριστιανικῶν δογμάτων καὶ αἱρέσεων δεχθέντες τὸ βάπτισμα καὶ ἀκολουθοῦντες ταύτας, εἴτε γ’) τὴν στενωτάτην ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην νοοῦνται πάντες οἱ ἐκ τῶν ὁμοδόξων χριστιανῶν ὑπαγόμενοι νομικῶς, διοικητικῶς εἰς μίαν ἐκ τῶν αὐτοδιοικουμένων, αὐτοκεφάλων, ὡς λέγομεν, ἐκκλησιῶν, εἰς ἧς εἶναι κατατετημέναι ἐν τῇ συγχρόνῳ πραγματικότητι τινὲς τῶν ὑπὸ τὴν δευτέραν (στενωτέραν) ἔννοιαν ἐκκλησιῶν.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν πρώτην ἔννοιαν περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς χριστιανοὺς ἀδιακρίτως δογματικῆς ἀποκλίσεως, ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν δευτέραν ὑφίστανται παραλλήλως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἄλλαι, ἐν αἷς ἡ ρωμαιοκαθολικὴ (δυτικὴ), ἡ τῶν διαμαρτυρομένων μὲ τὰς πολλὰς αὐτῆς δογματικὰς παραφυάδας, ἡ μονοφυσικὴ, ἡ νεστοριανῆ κλπ. Ὑπὸ τὴν τρίτην πάλιν ἔννοιαν ἡ δογματικῶς ἐνιαία ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατατέμεται εἰς πλείονας νομικῶς ἀνεξαρτήτους, αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ὡς τὰ τέσσαρα ἀρχαῖα πατριαρχεῖα, τὰ πατριαρχεῖα Ρωσίας, Ρουμανίας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κλπ. ὁ

Ἡ ἀπόκτησις τῆς ἰδιότητος μέλους τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους προσώπου εἰς οὐδεμίαν ἐκκλησίαν ὑπὸ οἵανδήποτε ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν ἀνήκοντος, τ. ἔ. μὴ χριστιανοῦ, εἴτε διότι τοῦτο προηγουμένως ἐπρέσβευε μὴ χριστιανικὴν θρησκείαν, π.χ. μωαμεθανικὴν ἢ ἰσραηλιτικὴν, εἴτε διότι οὐδεμίαν

(*) Παρὰ τὴν πρόσφατον σχετικῶς δημοσίευσιν ἐν τῇ Θεολογίᾳ (τόμ. ΚΕ' σ. 211 ἐπ.) τῆς ἐμπεριστατωμένης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος μελέτης τοῦ καθηγητοῦ κ. Ι. Καρμίρη, ἔκρινα ὅτι δὲν ἐπερίττευσεν ἡ δημοσίευσις τῆς ἀκολουθοῦσης ἀναπτύξεως, τοσοῦτον δὲ μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ μέθοδος καὶ τὰ συμπεράσματα διαφέρουν σημαντικῶς τῶν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ μελέτῃ.

1. Περὶ τῆς ἐννοιολογικῆς ταύτης διακρίσεως βλ. πλείονα παρὰ Γ. Ράμφω, Στοιχεῖα ἑλληνικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου. Ἀθῆναι 1947 § 1 καὶ εἰς τὸ βιβλίον μου, Ἑλληνικὸν ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Τεῦχ. Α', Ἀθῆναι 1952 § 1, ὡς καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς.

θρησκείαν ἠκολούθει, ὡς τὰ ἀβάπτιστα νήπια, οὐδεμίαν ἐν προκειμένῳ δυσχέρειαν παρουσιάζει, ἐπέρχεται δὲ κατὰ τὴν δογματικὴν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῶν ὀρθοδόξων διὰ βαπτίσματος καὶ χρίσματος¹. Ὁ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πάλιν Ἐκκλησίᾳ ἐγκύρως βαπτισθεὶς καὶ χρισθεὶς, μετὰ ταῦτα δὲ ἀσπασθεὶς ἄλλην θρησκείαν, ἐὰν ἀργότερον ζητήσῃ τὴν εἰς τὴν ὀρθοδόξιαν ἐπιστροφὴν, δὲν θὰ δεχθῆί νέον βάπτισμα ἢ χρίσμα, ἅπερ, ὡς γνωστὸν, ἀπαξ ἐγκύρως τελεσθέντα οὐδέποτε ἐπαναλαμβάνονται, ἀλλὰ θὰ γίνῃ δεκτὸς κατὰ τὰ παλαιότερα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντα διὰ χρίσεως ἀγίῳ μύρῳ².

Μέλος μιᾶς τῶν ὀρθοδόξων αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν, κεκτημένον τὴν ιδιότητα ταύτην δι' ἐγκύρου κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐκείνης δίκαιον τελεσθέντος βαπτίσματος, διὰ τὴν καταστῆ μέλος ἄλλης ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν τρίτην, στενοτάτην, ἔννοιαν λαμβανομένης, καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀρκεῖ μόνῃ ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἀποκτήσις κατοικίας κατὰ τὴν ἔννοιαν καὶ τὰς προϋποθέσεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἀρθρ. 51 - 56 εἰς οἶον· δῆποτε σημεῖον τῆς ἑδαφικῆς ἐκτάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνωδὰ τῷ ἀρθρῷ 1 τοῦ ἰσχύοντος Καταστατικοῦ ταύτης Χάρτου, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, καθ' ἣν τὰ ὑπὸ λειτουργοῦ οἰασθῆναι τελεσθέντα τῶν ὁμοδόξων ἐκκλησιῶν τελούμενα μυστήρια ἀναγνωρίζονται ὡς ἔγκυρα καὶ ἰσχυρὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν³.

Μεγαλύτεραι δυσχέρειαι γεννῶνται εἰς ἣν περίπτωσιν μέλος ἄλλης ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν δευτέραν ἔννοιαν λαμβανομένης ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδεχθῆ τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ιδιότητα μέλους τῆς καθ' ὅλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰδικώτερον δὲ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρόβλημα ἐνέχει μεγάλην, τόσον θεωρητικὴν ὅσον καὶ πρακτικὴν, σημασίαν καὶ δὴ ἐξ ἐπόψεως οὐ μόνον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀλλὰ καὶ ἄλλων κλάδων δικαίου, πολλαὶ διατάξεις τῶν ὁποίων προϋποθέτουν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν των τὴν ἐπίλυσιν

1. Περὶ τῶν προϋποθέσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἔγκυρον τέλεσιν τοῦ βαπτίσματος βλ. *Α. Χριστοφιλοπούλου* ἔνθ' ἄνωτ. τευχ. Β', Ἀθήναι 1954 § 30 καὶ τὰς ἐνταῦθα παραπομπάς.

2. *M. Jugie* : La réconfirmation des apostats dans l'église gréco-russe ἐν *Échos d'Orient* τόμ. 9(1906) σελ. 65 ἐπ. *Ι. Καρμύρη* : Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ βιβλία τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις 1959 σελ. 1039 ἐπ. Ἐν τοῖς κατωτέρω ἀκολουθεῖται ἡ οὐχὶ πάντοτε ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ἀσθηρῶς τηρουμένη διάκρισις μεταξὺ χρίσματος, ὅπερ εἶναι μυστήριον καὶ δὴ ἐκ τῶν μὴ ἐπαναλαμβανόμενων, καὶ τῆς ἀπλῆς ἀγίῳ μύρῳ χρίσεως, ἣτις λαμβάνει χώραν οὐ μόνον, ὡς ἐν τῷ κεκλιμένῳ, ἐπὶ τῆς εἰσοχῆς τῶν ἐξ ἀποστασίας καὶ τινῶν αἱρέσεων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπιστρεφόντων ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ὡς ἐπὶ καθιερώσεως εἰκόνων, στέψεως τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων κλπ. Βλ. *Κ. Δουβουνιάτου* : Τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος ἐξ ἐπόψεως κανονικῆς ἐν Ἡ Κανὴν διδασχῇ τόμ. 1(1919) ἰδίᾳ σελ. 183 - 184.

3. Ν. 671 τῆς 25/27 Σεπτεμβρίου 1943. Πρὸβλ. *Α. Χριστοφιλοπούλου* ἔνθ' ἄνωτ. τευχ. Α' § 28.

τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐγκύρου κήσεως τῆς ιδιότητος μέλους τῆς ὀρθοδόξου ἢ ἀλλῆς ἐκκλησίας. Οὕτω διὰ τὰ κριθῆ, φερ' εἰπεῖν, ἐὰν ὁ κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν δόγμα βαπτισθεὶς καὶ μεταγενεστέρως εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν προσελθὼν θὰ καταβάλλῃ τὴν κατὰ τὸν ἀ. ν. 536 τῆς 5/5 Σεπτεμβρίου 1945 Περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ὀρθοδόξου ἐφημεριακοῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος κλπ. ἄρθρ. 3 ἐνοριακὴν εἰσροαὴν, ἐὰν ὁ γάμος του θὰ ἱερολογηθῆ ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως κατ' ἄρθρ. 1367 Ἀστικοῦ Κώδικος, θεωρούμενος ἄλλως ὡς ἀνυπόστατος, ὡς καὶ ἐὰν θὰ προηγηθῆ τῆς ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου δίκης διαζυγίου ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ τῶν δι' ἵσταμένων συζύγων ἐνώπιον ὀρθοδόξου μητροπολίτου, ἔτι δὲ ἐὰν θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν δι' ἀμετακλήτου δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀπαγγελίαν τοῦ διαζυγίου κήρυξις τοῦ γάμου καὶ ὡς πνευματικῶς λελυμένου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου κατ' ἄρθρ. 55 τοῦ ν. 671/1943 (βλ. ἀνωτ.), ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ν. 1912 τῆς 2 Σεπτεμβρίου/3 Ὀκτωβρίου 1944 Περὶ τροποποιήσεως τοῦ ν. 671, θὰ πρέπη προηγουμένως νὰ ἐρευνηθῆ τὸ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἔγκυρον τῆς ὑπὸ τοῦ ἑτεροδόξου κήσεως τῆς ιδιότητος μέλους τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

Αἱ περὶ εἰσδοχῆς ἑτεροδόξων διατάξεις τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, καθ' ὅς θὰ λυθῆ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα, καίπερ ἀρκούντως πολυάριθμοι, οὐ μόνον παρουσιάζουν σημαντικὰς δυσχερείας διὰ τὴν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλας ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν των, ἀλλὰ καὶ προσέρχονται ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ ἀπωτέρου ἱστορικοῦ παρελθόντος, ὁπότε οὔτε τὸ σχίσμα μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας εἶχε πραγματοποιηθῆ οὔτε ἡ προτεσταντικὴ κίνησις εἶχεν ἀναφανῆ. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὅτι, παρὰ τὴν σχετικῶς πλουσίαν ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίαν¹, ὑφίσταται ἔτι στάδιον πρὸς περαιτέρω

1. Πατρ. *Καλλίνικου Γ'* (1757) : Πῶς δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεων προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῃ ἐκκλησίᾳ ἐν Θεολογία τόμ. 9(1931) σ. 240-248, *Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων* : Τὰ σφζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα τόμ. Α', Ἀθήνησι 1862 σελ. 398 ἐπ., *Μ. Παράνικα* : Περὶ τοῦ κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἀναφανέντος ζητήματος τοῦ ἀναβαπτισμοῦ ἐν Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος τόμ. 10 (1875/1876) σελ. 33-41, *Μελετίου Σακελλαροπούλου* : Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1898 § 114, *L. Petit* : L'entrée des catholiques dans l'église orthodoxe ἐν *Échos d'Orient* τόμ. 2(1898/1899) σελ. 129-138, *A. Palmieri* : La rébaptisation des Latins chez les Grecs ἐν *Revue de l'Orient chrétien* τόμ. 7(1902) σελ. 618 ἐπ., καὶ τ. 8(1903) σ. 111 ἐπ. (γνωστὸν μοι ἐκ παραπομπῆς), *Χρ. Ἀνδρούτσου* : Αἱ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν βάσεις κατὰ τὰ ἀρτιφανῆ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν γράμματα ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθεια τόμ. 25(1905) σελ. 154-156, 171-175, 217-219, 241-245, 282-286, 293-298, 305-309, *N. Milasch* : Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μεταφρ. *Μ. Ἀποστολοπούλου*, Ἐν Ἀθήναις 1906 § 171, *A. Palmieri* : Un document inédit sur la rébaptisation des Latins chez les Grecs ἐν *Revue bénédictine* 1906 σελ. 215-231 (γνωστὸν μοι ἐκ παραπομπῆς), *Χρ. Ἀνδρούτσου* :

ἔφειναν καὶ δικαιολογεῖται ἡ ἐπιθυμία τοῦ γράφοντος, ὅστις καὶ ἄλλοτε ἀφιέρωσεν ὀλίγας λέξεις ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅπως συμβάλλῃ ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ δυσχεροῦς τούτου προβλήματος, ὅπερ ἐπ' ἐσχάτων ἀπασχόλησε καὶ τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια².

Λίαν ἐνωρὶς ἐγεννήθη τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ τρόπου ἐπανόδου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἢ, ὅπερ τὸ αὐτό, περὶ τοῦ κύρους τοῦ ὑπὸ αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν τελεσθέντος βαπτίσματος· ἐν ἄλλοις λόγοις, ἐὰν ὁ ὑπὸ αἰρετικοῦ ἢ σχισματικοῦ βαπτισθεὶς καὶ καταστάς οὕτω μέλος τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν εὐθείαν αὐτῆς ἔννοϊαν, ἐπιθυμῶν ἀργότερον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας, θὰ δεχθῇ ἐκ νέου τὸ βάπτισμα ὑπὸ ὀρθοδόξου κληρικοῦ ἢ θὰ γίνῃ δεκτὸς κατ' ἄλλον τρόπον καὶ ποῖον. Τὸ θέμα ἀπετέλεσε κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἀντικείμενον συζητήσεων πολυαριθμῶν

Δογματικῆ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1907 σελ. 301 ἐπ., *V. Ermoni*: Abjuration ἐν Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie τόμ. I 1(1907) στ. 98 - 103, *L. Petit*: Abjuration pour entrer dans l'église orthodoxe grecque et russe ἐν Dictionnaire de théologie catholique τόμ. I 1(1909) στ. 76 - 90, *G. Bareille*: (Controverses relatives) au baptême des hérétiques αὐτόθι τ. II 1(1910) στ. 219 - 233, *P. Galtier*: La réconciliation des hérétiques ἐν Recherches de science religieuse τόμ. 5(1914) σελ. 201 ἐπ. (γνωστὸν μοι ἐκ παραπομπῆς), *Χρυσσοστόμου Παπαδοπούλου*: Περὶ τοῦ βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων ἐν Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 14 (1915) σελ. 469 - 483, *Δ. Γεωργιάδου*: Τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν ἐν Νέα Σιών τόμ. 19(1924) σελ. 73 - 83, 97 - 112, 165 - 181, 253 - 260, *M. Jugie*: Theologia dogmatica Christianorum orientalium ab ecclesia catholica dissidentium, τόμ. III, Parisiis 1930 σελ. 89 - 97, 103 - 125, *Χαλκηδόνης Ἀγαθαγγέλου*: Ὑπόμνημα περὶ τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἐν Ὁρθοδοξία τόμ. 6(1931) σελ. 350 - 355, 417 - 424, *T. W. Manson*: Entry into membership of the early Church ἐν Journal of theological studies 1947 σελ. 25 - 33 (γνωστὸν μοι ἐκ παραπομπῆς), *K. Πάλλη*: Βάπτισμα αἰρετικῶν ἐν Ἀρχεῖον ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου τόμ. 3(1948) σελ. 9 - 23, *Α. Ἀλιβιζάτου*: Ἡ οἰκονομία κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1949 σελ. 69 - 71, *Π. Παναγιωτάκου*: Αἱ κανονικαὶ διατυπώσεις ἐπὶ εἰσοδογῆς ἑτεροδόξων χριστιανῶν ἐν Ἀρχεῖον ἐκκλησ. καν. δικαίου τόμ. 7(1952) σελ. 87 ἐπ., *Αἴνου Γερμανοῦ*: Περὶ τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν ἐν Ὁρθοδοξία τόμ. 27(1952) σελ. 199 - 212, 295 - 326, *Ι. Καρμίση* ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 972 ἐπ., *Τὸν αὐτοῦ*: Πῶς δεῖ δέχεσθαι τοὺς προσιόντας τῇ ὀρθοδόξῃ ἑτεροδόξους ἐν Θεολογία τόμ. 25(1954) σελ. 211 ἐπ., *A. Wenger*: La réconciliation des hérétiques dans l'église russe. Le Trebnik de Pierre Moghila ἐν Revue des études byzantines τόμ. 12 (1954) σελ. 144 - 175.

1. *Α. Χριστοφιλοπούλου* ἐνθ' ἀνωτ. τευχ. Β' § 30. Διὰ τῆς παρουσίας μελέτης ἀναπτύσσεται εὐρύτερον καὶ θεμελιούται πληρέστερον ἢ ἐνταῦθα διὰ βραχυτάτων ἐκτιθεμένη ἄποψις.

2. Ἐφετ. Ἀθηνῶν 260/1951 ἐν Ἀρχεῖον ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου τόμ. 6 (1951) σελ. 131—Θέμις τόμ. 62(1951) σελ. 617—Νέον Δίκαιον τόμ. 7(1951) σελ. 211 μετὰ σχολίων *Γ. Ράμμου*. Πρῶτ. Ἀθηνῶν 9565/1947 ἐν Ἀρχεῖον ἐκκλησ. κανον. δικαίου τόμ. 3(1948) σελ. 73 ἐπ., 13931/1952 αὐτόθι τόμ. 8 (1953) σελ. 90 ἐπ.

συνόδων, ἰδίᾳ δὲ τῆς Καρχηδόνης περὶ τὸ 220, τῶν Συννάδων καὶ Ἰκονίου ἐν Μ. Ἀσίᾳ περὶ τὸ 230, ὡς καὶ ἑτέρων τριῶν ἐν Καρχηδόνι κατὰ τὰ ἔτη 255-256 συγκροτηθειῶν. Ὁ ὑπὸ τῆς τελευταίας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκδοθεὶς κανὼν (Καρχηδόνης ἔτ. 256), σύμφωνος κατὰ τὸ περιεχόμενον πρὸς τὰς ἀποφάσεις πασῶν τῶν προηγουμένων, ὥρισεν ὅτι οἱ ὑπὸ αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν βαπτισθέντες, διὰ νὰ γίνουν μέλη τῆς ἐκκλησίας, δεόν νὰ ὑποστοῦν ἐκ νέου τὸ βάπτισμα. Τὴν ἀποψιν ταύτην, ἐπικρατοῦσαν, ὡς φαίνεται καὶ ὡς ρητῶς τονίζει ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος, ἐν τε τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ καὶ Ἀνατολῇ, καὶ χαρακτηριζομένην ὑπὸ ταύτης ὡς «οὐ πρόσφατον... οὐδὲ νῦν ἡδρασμένην... ἀλλὰ... πάλαι ὑπὸ τῶν προγενεστέρων ἡμῶν μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας δεδοκιμασμένην», ἀπεδοκίμασεν ἐντόνως ὁ Πάπας, ταχθεὶς ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀναβαπτισμοῦ τῶν αἰρετικῶν, διακόψας μάλιστα ὡς ἐκ τούτου τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Καρχηδόνης καὶ γνωστὸν ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα Κυπριανόν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὁποίου εἶχον συνέλθει αἱ τελευταῖαι ἐν Καρχηδόνι σύνοδοι¹.

Σταθερῶς ἔκτοτε ἐνέμενεν ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία εἰς τὴν ἀποψιν ταύτην, ρητῶς καθιερωθεῖσαν διὰ τοῦ καν. 8 τῆς συνόδου Ἀρελάτης (Arlles ἔτ. 314) καὶ ἐπαναληφθεῖσαν εἰς ἐπιστολὰς συγχρόνων ἢ ὀλίγον μεταγενεστέρων παπῶν, ὡς τοῦ Σιρικίου καὶ Ἰννοκεντίου Α΄², καταστρωθεῖσαν δὲ τέλος εἰς τὸν καν. 2314 τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1918 ἰσχύοντος ἐν αὐτῇ Codex Juris Canonici.

Ἀντιθέτως, ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἠκολούθησε καθ' ἅπαντα τὸν Δ' αἰῶνα, τοῦλάχιστον τὴν ὑπὸ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου χαραχθεῖσαν ὁδὸν καί, διὰ νὰ δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους της τοὺς ὑπὸ αἰρετικῶν βαπτισθέντας, ὑπεχρέου αὐτοὺς εἰς νέον βάπτισμα. Οὕτως ὁ καν. 19 τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἔτ. 325 ὥρισε περὶ τῶν ὁπαδῶν τοῦ αἰρετικοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως «προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ... ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος», ὁ δὲ καν. 8 τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 343 καὶ 381 συγκροτηθείσης συνόδου ὥρισε «περὶ τοῦ τοὺς ἀπὸ τῆς αἵρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο, τοὺς τοιοῦτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαι τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων».

Ὁ Βασίλειος πάλιν ὁ μέγας († 379), ἐρευνῶν διὰ μακρῶν τὸ ζήτημα εἰς δύο χωρία τῶν πρὸς τὸν Ἰκονίου Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν του, ἀποτελέσαντα

1. Βλ. τὴν παρὰ *K. Bihlmeyer—H. Tüchle*: Kirchengeschichte τόμ. I¹², Pa¹ derborn 1951 σελ. 120 σημ. 1 βιβλιογραφίαν.

2. Ἐπιστολαὶ πάπα Σιρικίου ἔτ. 387 ἐν *J. P. Migne*: Patrologiae cursus completus, Series Latina τόμ. XIII (1845) στ. 1133 ἐπ., Ἰννοκεντίου Α' αὐτόφθι τόμ. XX (1845) στ. 550 ἐπ.

τοὺς ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 47 κανόνας αὐτοῦ, ἀναγορεύει ἐν συνειδητῇ ἀντιθέσει πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν («εἰ δὲ παρ' ὑμῖν ἀπηγόρευται τὸ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίους οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχύει ἔχεται»), ὡς παλαιόθεν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀρχήν, τὸν ἀναβαπτισμόν τῶν ὑπὸ αἰρετικῶν βαπτισθέντων, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν ὑπὸ σχισματικῶν («ἔδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς τὸ μὲν [sc. βάπτισμα] τῶν αἰρετικῶν παντελῶς ἀθετῆσαι· τὸ δὲ ἐκ τῶν ἀποσχισάντων, ὡς ἔτι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὄντων, παραδέξασθαι»). Τέλος ὁ 68ος τῶν λεγομένων ἀποστολικῶν κανόνων, ἀναγομένων, ὡς γνωστόν, χρονικῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ Δ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, ρητῶς καὶ σαφῶς ὀρίζει «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρὰ τινος, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας· εἰ μὴ γε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρὰ αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν. Τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστοὺς οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατόν». Πρβλ. καὶ 46ον ἀποστολικὸν κανόνα «Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον αἰρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν». Τὴν ἐκ τῶν νομοθετικῶν πηγῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας σαφῆ ἐντύπωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν αἰρετικῶν συμπληροῖ καὶ ἐνισχύει ἡ ρῆσις τοῦ Ἱεροσολύμων Κυρίλλου († 386) Κατηχήσεις Φωιζομένων Α' 7 «Εἰς γὰρ Κύριος καὶ μία πίστις καὶ ἐν βάπτισμα· μόνον γὰρ οἱ αἰρετικοὶ ἀναβαπτίζονται. ἐπειδὴ τὸ πρότερον οὐκ ἦν βάπτισμα».

Τὴν πρώτην σημαντικὴν ἀπόκλισιν ἐμφανίζει περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἢ πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Μαρτύριον ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου Α' (458 - 471), πεπλανημένως περιληφθεῖσα μεταξὺ τῶν κανόνων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ φερομένη ὡς ἕβδομος κανὼν ταύτης. Ἐν αὐτῇ ὁ πατριάρχης Γεννάδιος Α' ἐμμένει κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν αἰρετικῶν ἀλλὰ μεταχειρίζεται ἐπιεικέστερον ὄρισμένας ἐξ αὐτῶν ὀνομαστὶ ἀναφερομένας κατηγορίας—ἐν αἷς καὶ τοὺς Ἀρειανούς—διὰ τὴν εἰσοδογὴν τῶν ὁποίων ἀρκεῖται εἰς γραπτὴν δίλωσιν περὶ τοῦ δευδοξοῦ τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἀγίαν μύσην κρίσιν¹

Δύο καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας βραδύτερον ἢ ἐν Τροσὺλλω Πενθέκτη σύνοδος (ἔτ. 691) ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ καν. 2 ἐκύρωσε μεταξὺ ἄλλων καὶ πάσας τὰς ἀνωτέρω ἀπαριθμηθείσας σχετικὰς πρὸς τὴν εἰσοδογὴν τῶν ὑπὸ αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν βαπτισθέντων διατάξεις, τ.ἔ. τὸν μοναδικὸν κανόνα τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου ἔτ. 256, τὸν 19ον τῆς Α' Οἴκουμ., τὸν 8ον Λαοδικείας, τὸν 1ον καὶ 47ον Βασιλείου, τὸν 46ον καὶ 68ον ἀποστολικὸν καὶ τὴν ὡς 7ον κανόνα τῆς Β' Οἴκουμ. συνόδου φερομένην ἐπιστολὴν τοῦ Γενναδίου,

1. Πρβλ. Τιμοθέου πρεσβυτέρου. Περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ (περὶ τὸ 600) ἐν Ἑλλ. Πατρολογία τόμ. ΠΣ' 1 στ. 11 - 68.

ἀφ' ἑτέρου δ' ἐν τῷ κανόνι 95 ἐπανάλαβε σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς τελευταίας ταύτης, προσθέσασα ἐπίσης σχεδὸν κατὰ λέξιν τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου κανόνος τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, ἀξιοῦντος, ὡς ἐλέχθη, τὸν ἀναβαπτισμὸν τῶν ὁπαδῶν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ εἰσαγαγοῦσα κατ' ἐξαιρέσιν ἔτι εὐμενεστέραν μεταχειρίσιν ὑπὲρ ὄρισμένων, ὀνομαστί ἐπίσης ἀναγραφόμενων, κατηγοριῶν αἰρετικῶν. Μεταξὺ αὐτῶν καταλέγονται οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μονοφυσῖται, δι' οὓς δὲν ἀπαιτεῖται οὔτε νέον βάπτισμα, ὡς γενικῶς διὰ τοὺς λοιπούς, οὔτε καὶ χρίσις, ὡς διὰ τοὺς Ἀρειανούς κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γενναδίου, ἧς τὸ περιεχόμενον, ὡς ἐδηλώθη ἥδη, εἶχεν ἐπαναλάβει ὀλίγον προηγουμένως ὁ αὐτὸς κανὼν 95, ἀλλ' εἶναι ἀρκετῆ ἀπλῆ δῆλωσις πίστεως εἰς τὰ ὀρθόδοξα δόγματα καὶ ἀπαρνήσεως τῶν αἰρετικῶν¹.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως καὶ τῶν διαπιστουμένων διακυμάνσεων κατὰ χρόνον τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας ὡς καὶ κατὰ τόπον διαφορῶν συνάγεται σαφῶς ὅτι, ὡς πειστικῶς ἔδειξεν ὁ Δ. Γεωργιάδης², τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τοῦ παρ' αἰρετικῶν βαπτίσματος δὲν ἐθεωρήθη παρὰ τῆς ἐκκλησίας ὡς δογματικόν, μὴ ἐπιδεχόμενον διάφορον κατὰ τόπον, χρόνον ἢ εἶδος αἰρέσεως ρύθμισιν, ἀλλ' ὡς καθαρῶς νομικόν, ρυθμιζόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, καθ' ὃν αὕτη ἔκρινεν ἐκάστοτε προσφορώτερον τρόπον. Κατὰ τὸ τελικὸν στάδιον τῆς διὰ τῶν καν. 2 καὶ 95 Πενθέκτης διαμορφωθείσης ρυθμίσεως τοῦ θέματος, ὡς κανὼν παρέμεινε πάντοτε ἡ ἀκυρότης τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν καὶ συνεπῶς ἡ ἀνάγκη ἐπαναλήψεως ἐκ μέρους τῶν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν προσερχομένων, ὡς ἐξαιρέσεις δ' ὑπὲρ ὄρισμένων, ὀνομαστί ἀναγραφόμενων, αἰρέσεων ἢ εἰσδοχῆ τῶν ὁπαδῶν τῶν κατ' ἄλλον τρόπον, εἴτε διὰ γραπτῆς δηλώσεως πίστεως μόνον εἴτε παραλήλως πρὸς ταύτην καὶ δι' ἀγίω μύθῳ χρίσεως. Τοῦτο συνάγεται

α') ἐκ τῆς καθ' ὅλου διατυπώσεως τόσον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γενναδίου, ὅσον καὶ τοῦ καν. 95 Πενθέκτης, δι' ὃν—παρὰ τὴν ἐκ λόγων ἐκκλησιαστικῆς σκοπιμότητος καθιερουμένην ἐπιεικεστέραν μεταχειρίσιν ὄρισμένων κατηγοριῶν αἰρετικῶν—δὲν φαίνεται νὰ ἐπιδιώκηται ριζικὴ σύγκρουσις πρὸς τὸ μέχρι τοῦδε ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑφιστάμενον, ἀπολύτως δυσμενὲς πρὸς τὸ κύρος τοῦ ὑπὸ αἰρετικῶν τελουμένου βαπτίσματος, πνεῦμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας.

β') διὰ τῆς ρητῆς διατάξεως τῆς τε ἐπιστολῆς τοῦ Γενναδίου καὶ τοῦ κανόνος τῆς Πενθέκτης, καθ' ἣν πλὴν τῶν ἐνταῦθα ἀπαριθμουμένων ἐξαι-

1. Τὸ κατὰ τὸν καν. 95 Πενθέκτης νομοθετικὸν καθεστὼς ἀντικατοπτρίζει καὶ ἀναπτύσσει βυζαντινὸν ἔργον παλαιότερον τοῦ ἔτ. 1027, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως *Σωφρονίου*: Πῶς οἱ ἀπὸ αἰρέσεων τῆ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας προσερχόμενοι ἐγένοντο δεκτοὶ ἐν Ἀπόστολος Βαρνάβας περ. β' τόμ. 4(1932) σελ. 20-23, 36-38, 53-61, 108-110, 139-143, 156-160, 187-190, 261-263, 281-282, 291-294.

2. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 106 καὶ *passim*, 167 ἔπ.

ρέσεων «πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις... πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ὡς Ἑλληνας (=εἰδωλολάτραι, ἀπίστους) δεχόμεθα... καὶ... αὐτοὺς βαπτίζομεν¹».

γ') διὰ τῆς παραλλήλου ἐν καν. 2 τῆς αὐτῆς συνόδου ἐπικυρώσεως τῶν προηγουμένων ἀπολύτως δυσμενῶν, ὡς εἶδομεν, πρὸς τὸ κύρος τοῦ ὑπὸ αἰρετικῶν τελεσθέντος βαπτίσματος, ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, ἐν αἷς περιλαμβάνεται ἡ λίαν κατηγορηματικὴ τοῦ ὅρου ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ τοῦ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου, καίτοι περὶ τοῦ τελευταίου τούτου προστίθεται ὅτι «ἐν τοῖς τῶν προειρημένων προέδρων (τ.ἔ. τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀφρικῆς) τόποις καὶ μόνον κατὰ τὸ παραδοθὲν ἔθος αὐτοῖς ἐκράτησε». Τὸ νόημα τῆς προσθήκης ταύτης εἶναι προφανῶς, ὡς ὀρθῶς δέχεται καὶ ὁ Ζωναρᾶς², ὅτι ἡ ἀπόλυτος καὶ ἀδιάκριτος ἀπόρριψις τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν ὑπὸ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου δὲν θὰ κατισχύσει βεβαίως τῆς ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ νομοθεσίᾳ ἐπικρατησάσης ἐπιεικεστέρως πως λύσεως³.

(Συνεχίζεται)

1. Πρβλ. Δ: Γεωργιάδην ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 100 ἐπ., 111 ἐπ.

2. Ἐν Συντάγματι τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν Γ. Πάλλη—Μ. Ποιητ. Γ', Ἀθήνησι 1853 σελ. 6.

3. Πρβλ. καὶ Βαλαμῶνα αὐτόθι τόμ. Γ' σελ. 19.